

*kultúra. A kulturális intézmények szerepe a közösségépítésben; Mandel Kinga: A kulturális intézmények felmérése. A kutatás célja és módszerei; Fábri István: A határon túli magyar kulturális intézményrendszer vizsgálta), másik három pedig egyes régiókra vonatkozó eredményeket elemzi (Tóth Károly: A szlovákiai magyar régió kulturális intézményrendszere; Csata Zsombor – Kiss Dénes – Kiss Tamás: Az erdélyi magyar kulturális intézményrendszerről; Miklós István: Forrásbevonási gyakorlat a székegyföldi kulturális intézmények esetében).*

Végül néhány megjegyzés. A könyv címében „határon túli magyar kulturális intézményrendszer” szerepel. Ezt nem igazán fedi a könyv tartalma, hiszen a nyugati szórvány magyaroknak is van számos kulturális intézményük. Másrészt, ha a szomszéd országokat nézzük, Románia esetében Erdélyen kívül is vannak magyar kulturális intézmények Bukarestben, Csángóföldön (igaz, számuk az erdélyiekhez viszonyítva igen kevés).

Másrészt a kulturális intézményrendszert vizsgálva feltűnő, hogy nem történik említés a tudományos intézményrendszerről, hiszen a kettő között számos átfedés van. Például múzeumokban, levéltárakban sok esetben

folyik tudományos kutatómunka, ezek tudományos műhelyeknek is tekinthetők. A Magyar Tudományos Akadémián megtörtént a tudományos intézményrendszer számbavétele, erről több kiadvány, tanulmány is készült, és ezek nyomtatásban is megjelentek.

Az ismertetés lezárásával érdemes egy-két fontos megállapítást idézni Szarka László tanulmányából.

„Az anyanyelvi kultúra a magyar közösségek fennmaradásának lételeme. [...] A 21. század elején a kárpát-medencei kisebbségi magyar kultúra az egyetemes magyar művelődésnek elválaszthatatlan és szerves része.”

A jövőre vonatkozólag pedig a legfontosabb következtetés: „Az elmúlt másfél évtized legfontosabb magyar művelődéspolitikai tapasztalata ... hogy a stratégiai célok kijelölése, az intézményfejlesztés tervezése nélkül nem lehet rendszerszerűen és hatékonyan működtetni a határon túli magyar kulturális és közművelődési intézményeket”. (Blénesi Éva – Mardel Kinga – Szarka László szerkesztők: *A kultúra világa – A határon túli magyar kulturális intézményrendszer. Bp.: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2005, 292 p.*)

Berényi Dénes  
az MTA rendes tagja

### *Térképtudományi Tanulmányok 13. Térkép – Tudomány • Tanulmányok Klinghammer István professzor 65. születésnapja tiszteletére*

A *Térképtudományi Tanulmányok* kötetei ugyan eltérő gyakorisággal jelentek meg a sorozat alapítása óta eltelt éppen ötven évben, de minden alkalommal érdekes színfoltot hoztak a kartográfiai irodalomba. Az előző, a 12. kötet 2002-ben jelent meg. Négyévi ki-

hagyás után a most olvasható vastkosabb kötet megjelentetését a szerkesztők (Zentai László, Györffy János és Török Zsolt, mindannyian tanszéki kollégák) azzal a céllal állították össze, hogy tisztelegjenek a mai magyarországi kartográfusok többségének tanára, Klinghammer István előtt 65. születésnapja alkalmából. A kiadvány kellemes színhatású címlapja a kiadás apropóját magyar mellett angolul és németül is egyértelművé teszi.

A kötet létrehozásában közreműködtek a Térképtudományi és Geoinformatikai Tan-

szék munkatársai és néhány doktorandusz hallgatója. Az évkönyv kinyomtatását a HM Térképészeti Közhasznú Társaság támogatta. A kötet külső megjelenése, nyomdai kivitele ízléses, tördelése esztétikus, helyesírása következetes. A kiadást úgy időzítették, hogy a kötet bemutatásának időpontja egybeessen az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Magyar Tudományos Akadémia és a Német Tudományos Akadémia (Leopoldina) Földrajzi Szakcsoportjának budapesti találkozójával, amelyre 2006. május 25–27-én került sor az egyetem lágymányosi campusán.

A tanulmánykötet – amely valójában egy terjedelmes könyv – két nagy fejezetből áll. A könyv első, vékonyabb része tartalmazza a tanszéki kollégák nevében írt rövid, egyoldalas, nagyon baráti és közvetlen hangvételű köszöntőt magyarul, valamint angol és német fordításban. Ebből érdemes egy őszinte elismerést kifejező gondolatot idézni: *„Ilyesmi csak akkor fordulhat elő, ha egy nagy egyéniség ül a bakon. Nem elég azonban csak ülni és pattogatni az ostort, hanem a kollégák számára lehetőségeket, erőforrásokat is kell teremteni. Így lehetett egy aprócska tanszékből – ahol két-három évenként indult egy néhány fős térképész évfolyam – egy évi 20–25 szakembert kibocsátó, nemzetközileg is elismert, mondhatni iskolateremtő műhely felépíteni.”*

A külföldi tudós kollégák nevében a régi munkatárs és barát, a német Walter Roubitschek ünnepélyesebb és feszesebb stílusú köszöntőlevelét olvashatjuk németül és magyarul. A köszöntők után az ünnepelt rövid, egyoldalas, többnyelvű életrajza olvasható. Az életrajzot mintegy grafikusán szemlélteti a keménykötésű könyv hátsó borítója: itt Klinghammer István életútjának fontosabb szakmai és közéleti állomásai követhetők fényképekkel és idődiagrammal illusztrálva. Meg-

győződhetünk arról, hogy az utóbbi ötven évben pályájának gyakorlatilag minden eleme az egyetemhez köthető. Már középiskoláját az ELTE gyakorló iskolájában kezdte. Földrajz-biológia szakos tanárként végzett 1965-ben, majd egy év múlva második diplomát szerzett: ez volt a térképész oklevél. Szakmai jövőjét ez a tudományterület szabta meg. Gyakornokként kezdte, és fokozatosan, céltudatosan haladt a szakmai lépcsőkön a tanszékvezetésig (1987–2005), az egyetemi tanári kinevezésig (1994), majd a német és magyar akadémiai tagságig (2000, illetve 2004). Az egyetemen több mint húsz éven át meghatározó közéleti szerepet is játszott: volt a Természettudományi Kar dékánja (1989–1990), majd az egyetem rektorhelyettese (1997–2000). Végül 2000-től 2006-ig rektorként vezette az ország legrégebb, legnagyobb és legrangosabb felsőoktatási intézményét.

A könyv első részének befejezéseként a professzor gazdag, majdnem negyven évet átfogó munkásságának hétoldalas irodalomjegyzéke következik időrendben, éves csoportokra bontva. Az 1967-es évszámmal induló bibliográfiai mutató jelzi Klinghammer István sokoldalú érdeklődését a határtudományok irányában is, nyomon követhetjük kutatási területének változásait, illetve a kartográfia mint tudomány 20. század végi teljes megújulásának fontosabb mozzanatait. Az irodalomjegyzék bizonyítja: a professzor – először természetesen mint tanársegéd – a mai értelemben vett modern térképészet kialakulásának már a kezdetén bekapcsolódott a folyamatba. Kutatásait a tematikus kartográfia területén, azon belül a kartográfiai ábrázolás módszertani kérdéseinek vizsgálatával kezdte, majd a térképészet automatizálásával folytatta. A korai számítógépes térképkészítési alkalmazások kidolgozása mellett a térképtörténet te-

rületén is folytatott kutatásokat. Számos tanulmányt jelentetett meg az elméleti kartográfia témaköréből is.

Az évkönyv második, a terjedelem tekintetében is meghatározó részében közel négyszáz oldalon összesen hatvannégy szerzőtől negyvenkilenc hosszabb-rövidebb tanulmány olvasható. A hazai és külföldi szerzők felkért közreműködők voltak. Hogy az ilyen jellegű meghívást, válogatást ne illethessék a szubjektivitás vádjával, a cikkgyűjteményes kötet elveinek kialakítását egy háromfős szerkesztő csapat végezte. Az esetleges kifogásokra az utolsó oldalon a szerkesztők előre megadják választ. A cikkek az íróik ábécérendje szerint sorakoznak. Az első szerző – Apagyai Géza (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium), aki a könyv megjelenése után néhány héttel hunyt el – életének talán utoljára írt publikációjával szerepel ebben a kötetben. Zentai László zárja a névsort, aki Klinghammer István frissen kinevezett utódja a Térkép-tudományi és Geoinformatikai Tanszék élén.

A tanulmányok közül harminckettő angol nyelven készült, tizenkettő németül, míg öt cikk magyarul jelent meg a kötetben. A dolgozatok többségének tartalmi összefoglalója még két másik nyelven is szerepel. A közreműködők között negyven magyar szerző található, akik többsége természetesen térképész kolléga, térképkiadó vagy geográfus. A külföldi tudósokat tizen képviselik: ebből öt német, kettő osztrák, egy-egy holland, horvát és svájci. Az utóbbi összetétel egyúttal kifejezi Klinghammer István szakmai kapcsolatépítésének főbb irányait is.

A térképészet és rokon tudományainak témáit is A-tól Z-ig taglalják a szerzők, mintegy keresztmetszetét adva mindannak, amihez a kartográfia szorosabban vagy tágabb értelemben kapcsolódik. Szinte természetes, hogy

legnagyobb számban az olyan témájú tanulmányok vannak jelen, amelyek Klinghammer István érdeklődését is leginkább lekötötték. Legtöbben – a szerzők ötöde – a térképek történetével és a térképkiadók történetével foglalkoznak. Ebből a csoportból különösen érdekes Ferjan Ormelingnek (Utrechti Egyetem) az alkalomhoz kiválóan illő tanulmánya, *The Origins of the Bosatlas and Its Portrayal of Hungary (A Bosatlas története és Magyarország ábrázolása)*. Tartalmában még ma is aktuális Ingrid Kretschmer (Bécsi Egyetem) tanulmánya, *Frühe ethnographische Karten Südosteuropas aus Wien (Délkelet-Európa korai népszerű térképei Bécsből)*. Joachim Neumann az egykori Nyugat-Németországban működő Astra Kiadó magyar származású alapítóját mutatja be, Pápay Gyula (Rostocki Egyetem) az ókori és reneszánsz földgömbök történetét rekonstruálja (*Zur Frühgeschichte der Erdgloben*). Hegedűs Ábel (Hadtörténeti Intézet és Múzeum) az 1943-ból fennmaradt munkarészek alapján készítette el a Don-kanyar korabeli katonai térképét (*Magyar térképek a Don-kanyarból*). A magyar térképészet történetének egy fejezetét a középkorai történelmi atlasz kiadástörténetén (*From Smash to the Hundsdac Prize*) keresztül mutatja be Hidas Gábor és Turcsán Zsuzsa (Cartographia).

A közreműködők cikkei között a második legnépszerűbb téma a kartográfia elméleti és tudománytörténeti kérdései voltak. Itt Ulrich Freitag (Freie Universität Berlin) *Über Zeit und Zeitkarten (Az időről és az időbeli térképekről)* címmel születésnaphoz illően izgalmas kérdéseket elemez tanulmányában. Török Zsolt a tematikus kartográfia úttörő értelmezésével az elméleti kartográfia és a kartográfia-történet szoros összefüggését mutatja ki (*Luigi Ferdinando Marsigli and Early Thematic Mapping in the History of Cartography*). Új-

szerű megközelítése miatt is figyelmet érdemel Zentai László írása *Brave New Cartography* (*Szép új térképészet*) címmel, amely a tudományterület jövőképevel foglalkozik.

Nagyobb számban szerepelnek a tematikus kartográfiával, a térinformatikával, a számítógépes térképkészítéssel és vetülettannal vagy a névrajzzal foglalkozó írások, mint például Pokoly Béla (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium) elemzése az exonimák értelmezéséről és használatukról. A térképészképzés természetesen több szerzővel is helyet kapott a gyűjteményben. A kartográfia sokoldalú kapcsolódását példázza, hogy nem maradtak ki az olyan határterületek művelői sem, mint a meteorológia, geofizika, természeti és társadalomföldrajz, földügyi szakigazgatás, történettudomány. Utóbbit képviseli Glatz Ferenc (MTA Történettudományi Intézet), aki a 2005-ben alapított Balkán-tanul-

mányok Központja történeti háttérét és kutatási irányait ismerteti (*The Renaissance of Balkan Studies*). Karsay Ferenc tömör áttekintése, a *Szakirodalom-feldolgozás a tanszéken* pedig a fontosabb tanszéki publikációk értékelésével azt igazolja, hogy Klinghammer István valóban szakmai iskolát teremtett a tanszéken. Az utánpótlás nevelésére példamutató figyelmet fordított, számos kollégáját indította el a hazai és nemzetközi szakmai elismerés útján. (*Térképtudományi Tanulmányok 13. Térkép – Tudomány. Tanulmányok Klinghammer István professzor 65. születésnapja tiszteletére. Szerkesztette: Zentai László – Györffy János – Török Zsolt. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének évkönyve, Budapest: 2006, 422 p.*)

Gercsák Gábor  
ELTE docens

### *Magas István: Globalizáció és nemzeti piacok*

„A globális kapitalizmus rengeteg vívmányát szeretjük, számos aspektusa viszont kifejezetten kellemetlen élményeket ébreszt” – írja a szerző az előszóban. Minden bizonnyal igaza van. Pontosan ez az ellentmondásos viszonyulás teszi Magas István könyvét izgalmas és fontos olvasmánnyá. Az ellentétes megítélések, egymással szemben álló álláspontok létét nap mint nap tapasztalhatjuk. Az utca embere – ha van pénze – örömmel megy be egy csillogó áruházba, és csodálja meg a világ minden részéről érkező árucikkeket. Ugyan ez az ember szorongva gondol arra, hogy a munkahelyét bezárhatják, eszközeit összecsomagolhatják, és átvihetik egy másik országba. Vállalkozóként szereti, ha akadályok nélkül tud terjeszkedni más országokban is; az vi-

szont már nincs ínyére, ha külföldi konkurensek jelennek meg az eddig sajátjának hitt hazai piacon. De emelkedhetünk magasabbra is, a politika és a kormányzás szintjére: a gazdaság, a piac nyitottsága rengeteg lehetőséget jelent egy ország számára, de aki a védett öbölből kihajózik a nyílt tengerre, viharba is sodródhat: olyan erők fogságába kerülhet, amelyeket nem, vagy csak kis mértékben tud befolyásolni.

Kétségtelen tény, hogy a globalizálódásnak, a kapitalizmus földrajzi hódító útjának nyertesei és vesztesei egyaránt vannak, sőt, adott emberek és csoportok egyszerre tartozhatnak e két táborba. A hétköznapi ember könnyen ítél a pillanatnyi érdeke vagy éppenséggel néhány aktuális esemény, friss benyomás alapján, és nyilvánítja jónak vagy rossznak a globalizációt, a globális, határokat nem ismerő piacgazdaságot, és ha meghallja a vé-